

Covid-19'un gölgesinde Cumhuriyet tarihinin en derin ekonomik krizi

Bülent ŞAHİNALP

Demokrat Parti Genel Başkan Yardımcısı

Halk Radyo "Seda Demir ile gündemin içinden"

12 Kasım 2020 saat 12,00

18 yıllık iktidar dönemi boyunca IMF'ye 'düşük faizli' 15 milyar \$ borcu ödediğini sürekli olarak anlatan, bununla övünen AKP iktidarı; aynı dönemde yaklaşık 2,3 trilyon \$'a ulaşan vergi gelirine ek olarak;

- 129 milyar \$ borçla devraldığı dış borcu 421,8 milyar \$'a çıkardığı,
- İç borç stokunu 179 milyar TL'den 1,57 trilyon TL'ye yükselttiği,
- "Eski Türkiye"nin yaptığı varlıkları Haraç mezat satarak 70 milyar \$ tutarındaki Özelleştirme gelirini harcadığı,
- YİD projeleriyle ülkemizin gelecek 25 yılı ipotek altına aldığından hiç bahsetmiyor!

Sadece Şehir hastanelerine, ödemelerinin tamamen başladığı 2022'de, yıllık bedelin \$3,2 milyar ve 25 yılda toplam ödemelerin 81,2 milyar \$ olacağı hesaplanıyor. Buna, Ulaştırma sektörünü, Akkuyu Nükleer Enerji Santrali'ni de katarsak toplam 146 milyar \$'a ulaşıyor. "Cebimizden 5 kuruş çıkmayacak" diye başlayan YİD/KÖİ projelerine gelecek 3 yıl bütçeden; Karayolları geçiş garantisi/katkı ödemesi 48,4 milyar TL, Sağlık Bakanlığı şehir Hastaneleri kira bedeli 33 milyar TL, hizmet alımı bedeli 25 milyar TL, toplam 106,4 milyar TL ödeme yapılacak! "Kara delik"e dönüşen projelerle, Vatandaş, geçmediği yolun, köprünün, uçmadığı Havalimanının, yatmadığı Hastane'nin bedelini ödüyor. Sözleşmeler gizli, ama Uyuşmazlık halinde yetkili "Londra Mahkemeleri"! Önce geçmişimizi sattılar, sonra borçlandırıldılar, şimdi de geleceğimizi ipotek altına alıyorlar!

"Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi" adlı ucube sisteme geçilmesinden bu yana, Türkiye hem %100 kendi üretimi olan "yerli ve milli" bir krize yuvarlandı, hem de bu krizi daha önce görülmediği ölçüde kötü bir şekilde yönetiyor. Bunların üzerine birde Covid-19 pandemisi başımıza geldi.

24 Haziran 2018 Genel seçimleri öncesi "Cumhurbaşkanlığı Hükümet sistemi ülkeyi uçuracak" demişlerdi. O gün; \$/TL 4,73, €/TL 5,49 ve çeyrek altın 198 TL idi. 2 yıl sonra bugün, \$/TL 8,28, €/TL 9,77 ve çeyrek altın 871 TL. Gerçekten de uçtuk.

2020 yılı başından itibaren, TCMB'nın döviz rezervlerinde ortaya çıkan erimenin saklanması, kapatılması için önce Çin, sonra Katar'la swap işlemlerine başlandı. Dövizdeki artışa mani olmak için Kamu bankaları yoluyla çok büyük miktarlarda döviz satışı sürdürüldü. Son iki yılda ekonomideki kötü yönetim, sırf kendi "siyasi beka"sı için TCMB 60,2 milyar \$ rezervi eritti. Bu uğurda, "kefen parası" olarak adlandırılan TCMB ihtiyat akçesi bile harcandı.

Vatandaşına “TL tutun” diyen, başka ülkelere “TL ile ticaret yapalım” diyen siyasi irade; döviz ve altın borçlanması yaparak, bir yandan da dolarizasyonu teşvik ediyor. Geçmişte Hazine’nin yurtdışına yapacağı anapara ödemeleri kadar döviz borçlanmasını yine yurtdışından yapıyor, yurtiçinde yurttaşlara ya da kurumsal yatırımcılara ise, sadece TL borçlanması yapıyordu. 2018’de yeni rejimle birlikte bu uygulama bozuldu. Yurtiçinde yapılan altın ve döviz borçlanması, 2020 yılı ilk 7 ayında 16 milyar \$’a ulaştı. Bir hesaplama göre, döviz cinsinden iç borçlanmanın faizi, kur artışı nedeniyle %30’a tekabül ediyor.

İşin acısı; TCMB +Kamu bankalarının 100 milyar \$’a döviz satışına karşın döviz kuru dizginlenemedi. \$/TL 8,51 ve €/TL 10,21 ‘e kadar ulaştı. Yılbaşından buyana değer kaybı %30-35’lere vardı. Bunun temel nedeni ise kötü yönetim ve derin bir güvensizlik ortamıdır. Ekonomi yönetimin anlayamadığı husus, siyaseten güven ve itibar sağlayamazsanız, paranızın değerini sizde kıt olan ve başkasının bastığı paraları satarak koruyamazsınız.

Ocak 2011’de Ankara Spor Salonu’nda düzenlenen “**Türkiye 2023’e yürüyor**” programında açıklanan 2023 yılı için en iddialı 5 hedef şöyleydi. GSYH (milli gelir) 2 trilyon \$, Kişi başına milli gelir 25 bin \$, İhracat 500 milyar \$’ ulaşacak, İşsizlik %5’e inecek, Dünyanın ilk 10 ekonomisine girecek.

Bilahare 18 Temmuz 2019’da yayımlanan “11. Beş Yıllık Kalkınma Planı” nda, bu hedeflerde ciddi indirime gidildi. GSYH 1,08 trilyon \$, Kişi başına düşen milli gelir 12.484 \$, İhracat 226.6 milyar\$, İşsizlik %9.9, dolar kuru 6,9 TL,

Son olarak, 28 Eylül 2020 tarihinde açıklanan Yeni Ekonomik Programda ise, bu hedefler daha da düşürüldü. GSYH 875 milyar \$, Kişi başına düşen milli gelir 10.033 \$, İhracat 214 milyar\$, İşsizlik %10.9, dolar kuru 8,0 TL.

YEP’e göre Cumhuriyetimizin 100’üncü yılında ortalama \$ kuru 8 TL olacaktı. \$ şimdiden 8.30’larda ve en iyimser, ama en iyimser tahminle bile 2023’te 10 TL aşılacak. Bu, kişi başına gelirden YEP’te öngörülenin 2.000 \$ altında kalınması demek.

Hükümetler tarafından ilan edilen hedefler vatandaşa verilen bir taahhüttür. Bu hedeflerde %50’den fazla, hatta %60-65 yanılan bir iktidara, vatandaş niye inansın, güvensin.

Tüm makroekonomik göstergeler, kendi yarattığımız “%100 yerli ve milli” olan ekonomik krizin, Mart 2020 ‘den itibaren covid-19 etkisiyle giderek derinleştiğini gösteriyor.

Ülkemizde 2013 yılında 12.480 \$’a kadar çıkan kişi başına milli gelir, sürekli gerileyerek 2020 sonunda muhtemelen 8.000 \$ seviyesi altına inecek. Son 7 yılda herkes gelirinin yaklaşık 1/3’ünü kaybetti, fakirleşti. Dünyanın 17’nci büyük ekonomisi unvanını 2018’de kaybeden Türkiye, 2 yıldır 19’uncu sıraya yerleşti. Bu yılsonunda ilk 20 ülkenin dışına çıkacağız. Muhtemelen 8,57 milyon nüfuslu İsviçre bizi geçecek.

Çok uzun bir süre değil, bundan 20 yıl önce kişi başına milli gelirden Yunanistan, Portekiz, İspanya gibi Avrupa ülkelerini yakalamaktan bahsediyorduk. Oysa, Dünya Bankası’na göre, 2002-2019 yılları arasında kişi başına GSYH’si Türkiye’den daha düşük ya da Türkiye’ye yakın seyreden ülkelerden, Kazakistan, Bulgaristan, Arjantin, Çin, Rusya, Romanya yıllar içerisinde milli geliri Türkiye’yi geçti.

TUİK’e göre, İşsizlik oranı Ağustos 2020 döneminde %0,8 azalarak %13,2 oldu! Genç nüfusta işsizlik %26,1 ve istihdam oranı ise %28,2 oldu. Genç nüfusta ne eğitimde, ne de istihdamda olanların oranı 3,3 azalara %26,1 oldu. Covid-19 döneminde işsizliği azaltan tek ülke olduk! TUİK verileri hiçbir dönemde olmadığı kadar sorgulanıyor. Saygın bir anket şirketi MetroPOLL’e göre, TUİK’in ilan ettiği işsizlik oranına toplumun sadece %15’lik kısmı inanıyor. Oysaki geniş tanımıyla işsizlik Ağustos 2020 ‘de % 26,7 ‘ye ulaştı.

Çalışanların %40'ı asgari ücrete mahkûm.

Daha bu yılın başında 390 \$ olan asgari ücret, şu anda 280 \$'a düşmüş oldu. 10 ayda ücretlilerin kaybı %30'a geldi bile. Covid-19 salgını nedeniyle işten çıkartmalar yasaklandı. Asgari ücret alan işçiler ise, pandemi döneminde aylık sadece 1.168 TL tutarında kısa çalışma ödeneği alabiliyor. Oysaki, TÜRKİŞ'e göre, 4 kişilik ailenin Açlık Sınırı 2.448 TL, Yoksulluk Sınırı 7.973 TL.

TÜFE Ekim 2020'de aylık %2,13 ve yıllık bazda %11,89 olarak gerçekleşti. TÜFE, Gıda'da %16,51, Sağlık'ta % 15,60 arttı. Yine MetroPOLL'un araştırmasına katılanların en büyük grubu, hayat pahalılığının %30'dan daha fazla olduğunu söylüyor.

Merkezi yönetim brüt borç stoku 30 Eylül 2020 tarihi itibarıyla 1.862,9 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Borç stokunun 817,9 milyar TL tutarındaki kısmı Türk Lirası cinsi, 1.045,0 milyar TL tutarındaki kısmı döviz cinsi borçlardan oluşmaktadır. Kamunun harcamaları ise, son hız artmaya devam ediyor. Merkezi Yönetim Bütçe açığı Eylül ayında 29,6 milyar TL ve 2020 yılı ilk 9 ayında 140,5 milyar TL oldu. Bütçe açığı geçen yıla göre yaklaşık %40'a yakın artmış bulunuyor ve şimdiden 2020 yıllık hedefi 138,9 milyar TL 'ne geçti. 2020 yılı ile birlikte Hazinesinin borçlanma ihtiyacı ve iç borç çevirme oranları hızla artmaya başladı. İç borç çevirme oranı Mayıs'ta %380, Haziran'da %179, Temmuz'da %309 ve Ağustos'ta % 205 gibi tarihi seviyelere ulaştı. Bunun sürdürülebilmesi mümkün değildir.

Hazine Finansman Programı öngörülerine göre, 2021'de toplam borçlanmanın 618,6 milyar TL olması bekleniyor. 2020 yılı başında toplam borçlanma 357,2 milyar TL açıklanmış, ancak 467,8 milyar TL'ye ulaşacağı tahmin ediliyor. 2020 programına göre 2021 borçlanmasında %71 artış öngörüldü

Ocak-Eylül 2020 döneminde faiz giderleri, geçen yılın aynı dönemine göre yaklaşık %40 artışla 107,8 milyar TL'ye ulaştı. Aynı dönemde toplanan 729,4 milyar TL olan vergi gelirlerinin yaklaşık %14,7 'sı faiz harcamasına gitti. Düşünün bir de faize karşı olmasalardı, ne olurdu halimiz...

Covid-19'un en fazla etkilediği sektörlerin başında Dış ticaret geliyor. Ocak-Eylül döneminde ihracatımız %10,9 azalırken, ithalatımızda %1,5 oranında arttı. Ağustos 2018'den bu yana geçen 2 yılda TL'nin USD ve EUR karşısında yaklaşık %100 değer kaybetmesine rağmen, ihracatımızda bir artış gerçekleşmemesi, ithalatın ise kur artışına ilave 6.000'in üzerinde mala getirilen Ek Gümrük Vergisi 'ne rağmen frenlenmemesi üzerinde ciddi olarak durulması gereken bir husus. 18 yıllık dönemde ülke Sanayinin A dan Z 'ye ithal ara malına bağımlı hale getirilmesi, acilen düzeltilmesi gereken hususların başında yer alıyor.

Türkiye, ihracatta miktar esaslı artışını sürdürürken, değer bazında ise giderek ucuzluyor. Türkiye'nin ihracatı son 5 yılda %20'ler civarında arttı, ancak birim başına değer son 5 yılda %15'lik kayıp ile 1,44 \$/kg'dan 1,23 \$/kg'a geriledi, 2020 de ise 1,09 \$/kg'a kadar düştü.

Covid-19'n şiddetli etkilediği sektör olan Turizmde, yurda gelen turist sayısı Nisan ve Mayıs 2020 aylarında geçen yıla göre % 99, Haziran da ise % 95 oranında geriledi. Temmuz ayında kısmen uçuşlar başladı ise de, geçen yılın göre kayıp %85. İlk 9 ayda geçen yıla göre gerileme %71,34. Pek çok ülke hala uçuşları başlatmadılar. Ve ne yazık ki sezon bitti.

İhracat ve Turizm gibi 2 önemli Döviz kazandırıcı muamelenin bu yılki performansı maalesef Covid-19'un da etkisiyle, çok kötü durumda...

AKP döneminde Türk tarımı ve hayvancılık tasfiye edildi. İktidar 18 yıldır kendi çiftçisine ve besicisine vermediği teşvik ve desteği, ithalat yolu ile yabancı ülkelerin çiftçilerine ve besicilere veren bir politika izliyor! Bu son derece açık ve bir o kadar da acı verici... Bir türlü gerilemeyen kırmızı et fiyatları, para etmeyen çiğ süt, tarlada kalan domates, depoda bekleyen patates, fındıkta 'tekelleşme' tartışmaları. Öte yandan tarladan markete fiyatı %200- 300 artan meyve ve sebzeler. Üretici kan ağlıyor, tüketici ise isyanda. Fiyatı artan her

ürüne ithalat terbiyesi yaptılar. Yetmedi, sonunda depoları bastılar, soğan üreticisine terörist dediler. Geçen hafta, Cumhurbaşkanlığı kararı ile, yağlık ayçiçeği tohumu ithalatında uygulanan gümrük vergisi 30 Haziran 2021'e kadar uygulanmayacak ve toplu konut fonu ise sıfırlandı. Kırmızı mercimek ithalatında uygulanan gümrük vergisi oranı ise %19,3'ten %9'a düşürüldü. Bir Hükümet kendi vatandaşını çalışmamaya teşvik edebilir mi? AKP iktidarı işte bunu yaptı. Hacmi, kapsamı ve programlarının sayısı her yıl artan Sosyal Yardımlar ile kendi vatandaşını çalışmamaya alıştırdı.

TL'nin değerinde yaşanan aşırı değer kaybı nedeniyle, Türk varlıkları, şirketleri fabrikalar, gayrimenkuller, aşırı derecede ucuzlanmış durumda. Nitekim %100 "yerli ve milli" sandığımız pek çok Türk şirketi, son yıllarda yabancı grup ve şirketlere satıldı. Ülke varlıkları yok pahasına gidiyor.

Kredi stokundaki büyüme hızı artmaya devam ediyor. TCMB'na göre, 2020 yılı ilk 9 ayında toplam kredi stoku yaklaşık %40 oranında artarak TL 3,55 trilyon milyar TL'ye ulaştı. Vatandaş borcu borç ile ödüyor. Bugün ihtiyacı olduğu için kredi kullanan vatandaş, yarın işini kaybettiğinde borcunu nasıl ödeyecek? Hükümet artan işsizlik için hiçbir şey yapmıyor!

Son günlerde biraz düşmüş olmakla birlikte Türkiye 514,49 ile dünyanın en yüksek 5 yıllık kredi risk primine (CDS) sahip ülkelerinin başında geliyor. Bizden sonra Brezilya 187,80 ve Endonezya 171,80. Yani ülkemiz, dünyanın en pahalı borçlanan ülkesi! Hazine yurt dışından en son \$ borçlanmasını %6,5 faiz ile yaptı.

Vatandaş TL'sine güvenmiyor ve b u seviyeden bile döviz almaya devam ediyor! TCMB'na göre, geçtiğimiz hafta itibariyle vatandaşları döviz hesaplarının tutarı 221,4 milyar \$'a ulaştı. Toplam mevduatı %56'sı döviz mevduatı.

Ekonomik durumu bu iken, geçen hafta Somali'nin Uluslararası Para Fonu (IMF)'na olan vadesi geçmiş borçlarının silinebilmesi için, Türkiye IMF ihtiyat hesaplarında biriken 2.372.189 Özel Çekme Hakkı (SDR) tutarındaki nakdi hibe olarak verilmesine karar verildi.

Ekonomiye neresinden bakarsanız bakın, ülke tam bir yangın yeri. Sanayici, çiftçi, esnaf, sanatkâr, tüccar, memur, emekli, herkes kan ağlıyor, geleceğinden endişe ediyor. Ülkeyi yönetenler 18 yıldır büyüdük diye övünüyorlar. Aslında bu dönemde, yabancı borç verdiği para ile üretim yerine tüketimi artırdık, parayı beton ekonomisine gömdük ve hepimiz borçlandık, borca alıştık, battık.

Ümitsizliğe kapılmaya hiç gerek yoktur. Çözüm ve çare her zaman vardır. Yaşadığımız Siyasi krizi çözmeden ekonomik krizin çözülmesi mümkün değildir. Bunun için Türkiye'deki her siyasi partinin kendi özelliklerini koruyarak, ortak bir yenileme ve normalleşme çabası için bir araya gelmesinden başka bir yol gözükmemektedir. Türkiye'de siyasetin normalleşmesi, demokratikleşme ve hukukun üstünlüğünün tesis edileceğinin ilk işaretlerinin ortaya çıkması bile, ekonomide çarklarını yeniden dönmeye başlamasını sağlayacaktır.

Yeniden yatırım yapan, çalışan, yorulan, üreten ve ihracat yapan bir Türkiye yaratmak zorundayız. Çalışmamayı değil, çalışmayı, üretmeyi, üretimin ithale bağımlılığını ortadan kaldırıp, yerli malı kullanımını desteklemeliyiz. Yabancı sanayici ve üreticiler yerine, kendi sanayicimizi, KOBİ'mizi, esnafımızı, çiftçimizi ve besicimizi desteklemeliyiz.

İsraf ve yolsuzluk önlenir, bilgili ve liyakatli kadrolar işbaşına getirilirse ülkenin zengin kaynakları, bu ülkeyi düzlüğe çıkarır. Bunu geçmişte yaptık, tekrar yapabiliriz.